

EVOLUȚIA LEGISLAȚIEI PRIVIND ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

MARIANA DUMITRU*

În domeniul de interes al studiului nostru au fost introduse o serie de reglementări cu scopul de a asigura cadrul general de organizare și exercitare al dreptului fundamental la educație, prevăzut atât în reglementările internaționale, cât și în reglementările naționale.

Potrivit art. 32 din Constituție¹, în țara noastră este garantată exercitarea dreptului fundamental la învățatură, fără nicio limitare, decât cea prevăzută expres în alin. 2².

O primă etapă de analiză o constituie intrarea în vigoare a Legii nr. 84 din 24 iulie 1995, Legea învățământului³, republicată, care reglementează organizarea și funcționarea sistemului național de învățământ, dreptul la învățatură constituind principala componentă a dreptului la educație.

Dispozițiile acestei legi speciale sunt dezvoltate pornind de la obiectivul principal, în jurul principiului potrivit căruia „în România învățământul constituie prioritate națională”⁴.

În concordanță cu principiile democratice, Legea învățământului urmărește realizarea dreptului la învățatură prin „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative”⁵.

Dispozițiile generale ale legii cuprind reglementări exprese cu privire la respectarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului. Art. 5 alin. 1 prevede că: „cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și

formele de învățământ, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă...”⁶.

Învățământul în România, potrivit legii, își asumă obiectivul principal de a forma personalitatea umană, prezentat în art. 4 al Legii nr. 84/1995⁷.

Sistemul național de învățământ este prezentat în Titlul II, Capitolul Dispoziții comune, la art. 15 „Sistemul național de învățământ este constituit din ansamblul unităților de învățământ de diferite tipuri, niveluri și forme de organizare a activității de instruire și educare”, instituțiile de învățământ pot fi de publice sau private.

Pentru a analiza modul în care a fost reglementată organizarea învățământului superior în România, în contextul aplicării Procesului Bologna, vom avea în vedere dispozițiile Capitolului IX al Legii nr. 84/1995, republicată, precum și dispozițiile Legii nr. 288/2004.

În concordanță cu prevederile art. 32 (5)⁸ din

⁶ Legea nr. 84/1995, art. 5 (1) „Cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă. (2) Statul promovează principiile învățământului democratic și garantează dreptul la educație diferențiată, pe baza pluralismului educațional, în beneficiul individului și al întregii societăți.

(3) Statul promovează principiile educației permanente.

⁷ Potrivit art. 4 (1) din Legea nr. 84/1995, învățământul are ca finalitate formarea personalității umane prin: a) însușirea cunoștințelor științifice, a valorilor culturii naționalității și universale; b) formarea capacității intelectuale, a disponibilităților afective și a abilităților practice prin asimilarea de cunoștințe umaniste, științifice, tehnice și estetice; c) asimilarea tehnicilor de muncă intelectuală, necesare instruirii și autoinstruirii pe durata întregii vieți; d) educarea în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, al demnității și al toleranței, al schimbului liber de opinii; f) cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice, a respectului pentru natură și mediul înconjurător; g) dezvoltarea armonioasă a individului prin educație fizică, educație igienico/sanitară și practicarea sportului; h) profesionalizarea tinerei generații pentru desfășurarea unor activități utile, producătoare de bunuri materiale și spirituale.

⁸ Constituția României, art. 32 (5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

* Cercet. șt.

¹ Constituția României, republicată în M. Of., I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

² Constituția României, art. 32 alin. (2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

³ Legea 84/1995, republicată în M. Of., I, nr. 606 din data de 10 decembrie 1999. La data intrării în vigoare se abrogă Legea educației și învățământului nr. 28/1978, precum și toate celelalte dispoziții contrare acesteia. Legea nr. 84/1995 a fost abrogată prin Legea nr. 1/2011, Legea Educației Naționale, publicată în M. Of., I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011.

⁴ Art. 2 Legea nr. 84/1995: „În România învățământul constituie prioritate națională”.

⁵ Legea nr. 84/1995, art. 3(2): „Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative.”

Constituția României, art. 55 (1) din Legea nr. 84/1995, prevede că: „Învățământul superior se realizează prin instituții de învățământ: universități, institute, academii de studii și școli de studii postuniversitare”.

Funcționarea instituțiilor de învățământ superior a fost condiționată de înființarea prin lege, potrivit art. 1 din Legea nr. 88/1993⁹.

De asemenea, potrivit dispozițiilor legale de înființare (decrete și legi), instituțiile de învățământ superior sunt persoane juridice de drept public sau privat. Anterior anului 1990, instituțiile de învățământ superior au fost înființate prin decrete, iar după intrarea în vigoare a Legii 88/1993, instituțiile de învățământ sunt înființate prin lege.

Sistemul național al învățământului superior este constituit din totalitatea instituțiilor de învățământ superior, persoane juridice de drept public și de drept privat, înființate în condițiile legii.

Învățământul universitar, are caracter deschis și a fost organizat, conform art. 57 al Legii Învățământului nr. 84/1995, sub două forme, și anume:

- învățământul universitar de scurtă durată, organizat în colegii universitare, în cadrul universităților, institutelor și academiilor de studii și se desfășoară pe o durată de 3 ani, cu excepția art. 64 (2)¹⁰;

- învățământul universitar de lungă durată, organizat în universități, institute și academii de studii, cu facultăți și specializări autorizate sau acreditate și se desfășoară pe o durată de 4-6 ani, în funcție de profil.

În instituțiile de învățământ superior, la cele două forme de organizare a învățământului, beneficiază de acces cetățenii români și străini, care îndeplinesc criteriile generale ale admiterii, stabilite de Ministerul Educației Naționale.

Declarația de la Bologna semnată în 19 iunie 1999 de către miniștrii responsabili pentru învățământul superior din 29 de țări, a avut ca obiectiv implementarea Procesului de la Bologna.

Obiectivul major al Procesului de la Bologna constă în crearea Spațiului European al Învățământului Superior (*European Higher Education Area*), bazat pe cooperare internațională și schimb academic.

Procesul de la Bologna prezintă importanța unui document de reformă europeană cu scopul de a introduce o structură similară de organizare a studiilor universitare în trei cicluri (licență, masterat, doctorat) în vederea recunoașterii studiilor în Uniunea Europeană, în conformitate cu Cadrul General al Calificărilor din Spațiul European al Învățământului Superior.

Un alt scop al Declarației de la Bologna îl reprezintă asigurarea calității în învățământul superior în conformitate cu Standardele pentru Asigurarea Calității în Spațiul European al Învățământului Superior (*Standards for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG*).

Primul semnal, în necesitatea existenței unui cadru european de recunoaștere a actelor de studii, este materializat în preambulul Convenției de la Lisabona, din 11 aprilie 1997 cu privire la recunoașterea atestatelor obținute în învățământul superior în statele din regiunea Europei¹¹.

¹¹ Convenția din 11 aprilie 1997 cu privire la recunoașterea atestatelor obținute în învățământul superior în statele din regiunea Europei a fost ratificată de România prin Legea nr. 172/1998 și prevede în preambul, că: „părțile la prezenta convenție, conștiente de faptul că dreptul la educație reprezintă un drept al omului, iar învățământul superior, contribuind la progresul și înflorirea cunoașterii, reprezintă un imens bun cultural și științific atât pentru indivizi, cât și pentru societate, considerând că învățământul superior trebuie să joace un rol vital în promovarea păcii, înțelegerii reciproce și toleranței, precum și în făurirea încrederii reciproce între oameni și popoare, considerând că marea diversitate de sisteme educative din statele din regiunea Europei reflectă deosebirile culturale, sociale, politice, filozofice, religioase și economice, un bun de preț ce trebuie pe deplin respectat, dorind să ofere popoarelor acestor state posibilitatea de a beneficia pe deplin de această diversitate prin facilitarea accesului locuitorilor, fiecărui stat și al studenților instituțiilor de învățământ ale fiecărei părți la resursele educative ale celorlalte părți, înlesnind, în special, eforturile acestora de a-si continua instrucția sau de a-și încheia perioadele de studii în instituții de învățământ superior ale celorlalte părți, considerând că recunoașterea studiilor, certificatelor, diplomelor și a gradelor, obținute în altă țară din regiunea Europei, reprezintă un pas important în promovarea schimburilor academice dintre părți, acordând o mare importanță principiului autonomiei instituționale și fiind conștiente de nevoia de a menține și de a proteja acest principiu, convinse că recunoașterea corectă a atestărilor reprezintă

⁹ Legea nr. 88/1993, republicată (M. Of., I, nr. 552 din data de 11 noiembrie 1999) privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor, art. 1 Instituțiile de învățământ, superior se înființează prin lege.

¹⁰ Art. 64 (2) din Legea 84/1995: „Durata studiilor la colegiul pedagogic universitar este de 2 ani, pentru absolvenții liceelor pedagogice, și de 3 ani, pentru absolvenții liceelor cu alt profil”

În contextul în care, conform Tratatului Uniunii Europene, Uniunea trebuie să contribuie la dezvoltarea calității Europei care trebuie să includă și o dimensiune europeană și care să sprijine și să completeze Acțiunea Statelor Membre, prin respectarea diversității culturale și lingvistice a fiecăreia dintre ele, România a început să armonizeze legislația din domeniul învățământului la dreptul european.

Legea nr. 288/2004¹² transpune obiectivele Procesului Bologna cu privire la organizarea studiilor universitare, introducerea obligatorie în toate instituțiile de învățământ superior a Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS) și a emiterii Suplimentului la diplomă.

Noul cadru legislativ reglementează organizarea studiilor universitare pe trei cicluri: studii universitare de licență, studii universitare de masterat și studii universitare de doctorat, fiind astfel abrogate dispozițiile contrare prevăzute în Legea nr. 84/1995¹³.

Instituțiile de învățământ superior sunt obligate să aplice Sistemul European de Credite de Studiu Transferabile (ECTS), pentru a asigura corelarea sistemului de învățământ din România cu sistemele europene de învățământ. În înțelesul legii „creditele de studiu transferabile sunt valori numerice alocate unor unități de cursuri și altor activități didactice. Prin creditele de studiu transferabile se apreciază, în medie, cantitatea de muncă, sub toate aspectele ei efectuată de student pentru însușirea unei discipline”¹⁴.

În acest sens, Ordinul nr. 3617 din 16.03.2005¹⁵ prevede la art. 1 că „Instituțiile de învățământ superior generalizează aplicarea Sistemului European de Credite Transferabile (European Credit Transfer System - ECTS) atât în evidența rezultatelor profesionale ale propriilor studenți de la toate formele de învățământ, cât și în operarea transferului de rezultate profesionale obținute de studenți ca urmare a frecventării și promovării probelor la

un element esențial al dreptului la educație, precum și o răspundere a societății...”

¹² Legea nr. 288 din 24 iunie 2004 publicată în M. Of., I, nr. 614 din data de 7 iulie 2004.

¹³ Art. 20 din Legea nr. 288/2004: „Pe data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă prevederile art. 57, art. 60 alin. (2), art. 62-65, art. 72 alin. (4)-(6) și ale art. 73 alin. (1) din Legea învățământului nr. 84/1995, republicată în M. Of., I, nr. 606 din 10 decembrie 1999 cu modificările și completările ulterioare.

¹⁴ Legea nr. 288/2004, art. 4 alin. 2.

¹⁵ Ordinul nr. 3617 din 16.03.2005.

discipline cuprinse în planurile de învățământ ale altor universități din țară și străinătate sau ale altor facultăți din propria universitate. Această măsură se aplică atât în ciclul de studii universitare de licență, cât și în ciclul de studii de masterat începând cu anul universitar 2005-2006”.

Spațiul European al Învățământului Superior impune instituțiilor de învățământ superior promovarea și desfășurarea activităților de învățământ și cercetare, cu respectarea standardelor de calitate și asigurarea calității educației, astfel încât prin calitatea activității să satisfacă încrederea publică, iar învățământul să se afirme ca un bun public.

Calitatea educației constă în ansamblul de caracteristici ale unui program de studii și ale furnizorului acestuia, prin care sunt îndeplinite obiectivele programului de studii și misiunea instituției care-l organizează, precum și din îndeplinirea standardelor de calitate.

Strategia de asigurare a calității educației în România este permanent corelată cu acțiunile promovate la nivel european și mondial, asigurarea calității educației fiind unul dintre obiective centrale ale Procesului de la Bologna, stabilite la întâlnirea de la Bergen (Norvegia) din 19-20 mai 2005.

Asociația europeană pentru asigurarea calității în învățământul superior (ENQA), prezintă în raportul de la Bergen obiectivele pe care sistemele de învățământ trebuie să le realizeze până în 2007, privind implementarea referințelor și orientărilor pentru asigurarea calității.

Implementarea prevederilor stabilite la nivel european este condiționată de Registrul ENQA (European Network for Quality Assurance in Higher Education) care include agențiile naționale pentru asigurarea calității.

Așadar, prin poziționarea universităților din România în Spațiul European al Învățământului Superior se asigură încrederea în calitate și se realizează recunoașterea academică și/sau, după caz, profesională a diplomelor românești.

În anul 2005 se înființează Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS), instituție publică independentă, de interes național, cu personalitate juridică¹⁶, având atribuții în

¹⁶ OUG nr. 75 din 12 iunie 2005 privind asigurarea calității educației publicată în M. Of., I, nr. 642 din 20 iulie 2005, art. 16 (1) ARACIS este o instituție publică independentă, de interes național, cu personalitate juridică

domeniul acreditării instituțiilor de învățământ superior și în domeniul asigurării calității în învățământul superior¹⁷.

Hotărârea Guvernului nr. 1257/2005 reprezintă actul de înființare a Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS)¹⁸ care urmează să se înscrie în Registrul european al agențiilor de asigurare a calității în învățământul superior.

Cadrul legislativ pentru asigurarea calității educației îl reprezintă Ordonanța de urgență nr. 75 din 12 iunie 2005 privind asigurarea calității educației¹⁹.

Din perspectivele cadrului legal, calitatea educației este realizată prin evaluarea și asigurarea calității.

Evaluarea calității educației constă în examinarea anumitor standarde și criterii de calitate. Evaluarea calității poate fi realizată, pe de o parte de însăși instituția furnizoare de educație, sub forma evaluării interne, pe de altă parte de o agenție națională sau internațională specializată, sub forma evaluării externe²⁰.

Demersul asigurării calității educației se realizează prin dezvoltarea capacității instituționale și promovarea programelor de studii care asigură competențe profesionale solicitate de beneficiari²¹

Evaluarea și asigurarea calității sunt acțiuni cu caracter permanent, care conduc la îmbunătățirea continuă a calității educației. Instituțiile de învățământ superior se vor preocupa continuu de îmbunătățirea calității educației prin realizarea evaluării, analizei și acțiunilor corective²².

Dimensiunea internă a calității academice

și cu buget propriu de venituri și cheltuieli.

(2) Sediul, organigrama și regulamentul de funcționare ale ARACIS se stabilesc, la propunerea ARACIS, prin hotărâre a Guvernului.

¹⁷ A se vedea HG nr. 1257 din 18 octombrie 2005 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

¹⁸ HG nr. 1257 din 18 octombrie 2005 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) publicată în M. Of., I, nr. 966 din 1 noiembrie 2005.

¹⁹ Ordonanța de urgență nr. 75 din 12 iunie 2005 privind asigurarea calității educației, cu modificările și completările, aprobate prin Legea nr.87/2006 și prin OUG nr. 75/2011

²⁰ Idem art. 3 (2).

²¹ Idem art. 3 (3).

²² Idem art. 3 (5).

(autoevaluarea internă) se constituie pe baza legislației în vigoare și se realizează în baza autonomiei universitare în funcție de specificul, misiunea și obiectivele fiecărei universități, de tradiția și patrimoniul cultural al învățământului superior românesc.

Asigurarea calității, din această abordare se instituie ca un mecanism de îmbunătățire a rezultatelor și performanțelor academice, precum și permanentizarea îmbunătățirii performanțelor.

Evaluarea externă se bazează pe capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a demonstra, că rezultatele și performanțele actului educațional și de cercetare, sunt transmise prin competențe și abilități dobândite către absolvenți.

Obiectivul principal al evaluării externe constă în îmbunătățirea continuă a calității și a managementului instituțional.

În asigurarea calității sunt evaluate trei domenii fundamentale de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ superior, stabilite de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 75/2005, la art. 10²³ și se referă la: capacitatea instituțională, eficacitatea educațională și managementul calității.

Art. 35 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 75/2005 condiționează desfășurarea activității de învățământ „numai în universități, academii de studii sau altele similare, autorizate să funcționeze provizoriu sau acreditate”.

Comunicatul miniștrilor de la Leuven/Louvain la Neuve (Belgia) 2009 conține priorități ale învățământului superior pentru perioada 2010-2020 pentru următoarele domenii:

- creșterea accesului la învățământul superior prin furnizarea de oportunități egale pentru toate categoriile sociale, în special cele subreprezentate;

- asigurarea accesului la învățarea de-a lungul întregii vieți ca parte integrantă a sistemului de educație;

- asigurarea unor calificări relevante pentru nevoile pieței muncii printr-o mai bună colaborare a universităților cu angajatorii;

- continuarea reformei curriculare prin dezvoltarea de rezultate ale învățării pentru programele de studii, dar și pentru cursurile individuale;

²³ Idem art. 10.

- creșterea calității cercetării în cadrul programelor doctorale;
- internaționalizare activităților universităților în vederea creșterii atractivității învățământului superior european;
- creșterea mobilităților prin dezvoltarea de oportunități de studiu în alte țări, astfel încât până în 2020 cel puțin 20% din absolvenții de învățământ superior să beneficieze de astfel de oportunități;
- îmbunătățirea culegerii datelor pentru monitorizarea implementării obiectivelor Bologna;
- diversificarea surselor de finanțare a instituțiilor de învățământ superior.

Integrarea României în Uniunea Europeană oferă sistemului de învățământ, posibilitatea deschiderii spre dezvoltare și compatibilizare cu sistemul universitar european.

Condiție obligatorie a integrării României în UE, reforma sistemului de învățământ, centrat pe calitate și pe programe de cercetare, necesită o analiză profundă și permanentă a provocărilor impuse.

Strategia Europa 2020 stabilește obiective care au în vedere credibilizarea și stabilitatea învățământului superior.

În concordanță cu obiectivele stabilite și cu rolul pe care educația o are în dezvoltarea sistemului social, economic și cultural, universitățile au misiunea de a dezvolta competențe academice, profesionale și morale.

Interesul național trebuie analizat în raport cu rolul și importanța autonomiei universitare, armonizarea procedurilor și practicilor de recunoaștere a diplomelor și titlurilor în Spațiul European al Învățământului European, garantarea egalității de șanse pentru accesul la învățământ, dezvoltarea parteneriatelor instituționale în scopul stimulării participării la învățare pe tot parcursul vieții, creșterea oportunităților de mobilitate pentru toți participanții la procesul didactic și nu în ultimul rând dezvoltarea competențelor și abilităților în concordanță cu Strategia 2020.

În vederea realizării misiunii sale, învățământul superior trebuie să asigure generarea și transferul cunoașterii către societate.

În evoluția sa, universitățile, principalele instituții prin care se realizează învățământul superior, au reușit să-și creeze și să impună propria identitate, acest drept fiind garantat de Constituția României la art. 32 (6), de Legea

Educației Naționale, precum și de Carta universitară, proprie fiecărei universități.

Autonomia universitară asigură cadrul legal, prin care universitățile au dreptul de a se administra singure în raport cu instituțiile administrației publice, cu respectarea legislației în vigoare.

Principiul autonomiei universitare oferă posibilitatea universităților de a se individualiza prin calitate, specificitate și identitate în sistemul național de învățământ.

Procesul de la Bologna este angajamentul pe care 29 de țări și l-au asumat în 1999, pentru a asigura un cadru comun al sistemului de învățământ în vederea armonizării învățământului superior în Spațiul European.

Unul dintre obiectivele angajamentului îl reprezintă introducerea suplimentului la diplomă (anexă a diplomei), modelul de referință, fiind stabilit de către grupul de experți ai Comisiei Europene, Consiliului Europei și CEPES/UNESCO, care asigură transparența sistemului de învățământ și posibilitatea recunoașterii studiilor în Spațiul European al Învățământului Superior.

Pentru accesul la învățătură nu sunt admise discriminări pe criterii de vârstă, etnie, sex, origine socială, orientare politică sau religioasă, orientare sexuală sau alte tipuri de discriminare.

În vederea respectării drepturilor omului este necesar să existe o preocupare și pentru învățământul special, organizat pentru persoanele cu cerințe educaționale speciale.

Pentru modernizarea cadrului legal de dezvoltare a programelor de studii, Legea Educației Naționale dă posibilitatea instituțiilor de învățământ superior de a organiza parteneriate cu operatori economici, asociații profesionale și instituții publice. Rezultatul acestor parteneriate ar putea asigura o pregătire practică suplimentară absolvenților, precum și o inserție pe piața muncii.

O altă latură care asigură cooperarea instituțională o reprezintă dezvoltarea mobilităților studenților și a cadrelor didactice. Cadrul legal este asigurat de Programul ERASMUS, cel mai important program de educație și formare profesională din Uniunea Europeană, prin care studentul parcurge un program de studii la universități din Uniunea Europeană, cu recunoașterea perioadelor de studii și a creditelor de studii transferabile obținute.